

Warszawa, 28.03.2023 r.

Sprawozdanie z działalności w 2022 roku

W 2022 Instytut (1) podjął prace teoretyczne dotyczące kryzysu religijności w Polsce, (2) podjął analizy empiryczne dotyczące procesu odchodzeniu młodzieży od Kościoła w Polsce w latach 1992-2022 oraz (3) zrealizował siódmy pomiar z serii „Zbiorowe identyfikacje Polaków 1998-2022”.

1. W ramach prac teoretycznych zapoznano się z najnowszymi podejściami teoretycznymi do procesów zmian religijności i wyróżniono
 - (a) teorię sekularyzacji (jej kontynuowane i nowe wersje, np. koncepcję *secular transition* Davida Voasa),
 - (b) podejście historyczno-socjologiczne (m.in. José Casanova, Charles Tylor) oraz
 - (c) podejście indywidualno-biograficzne (m.in. Christian Smith).

Teoretyczne analizy mają pozwolić na opracowanie diagnozy „motorów i hamulców” procesów zmiany religijności w Polsce. Mają odpowiedzieć na pytanie, po pierwsze, czy i jak procesy zmiany religijności w Polsce można interpretować z punktu widzenia trzech wyróżnionych podejść teoretycznych. I po drugie, jakie znaczenie mają te zdiagnozowane procesy zmiany religijności w Polsce dla trzech podejść teoretycznych. Najprościej mówiąc: co wyróżnione podejścia mogą powiedzieć o przypadku Polski, a co przypadek Polski może powiedzieć o podejściach teoretycznych. Planowane jest opublikowanie artykułu w czasopiśmie socjologicznym na ten temat.

2. Analizy empiryczne dotyczące procesu odchodzeniu młodzieży od Kościoła w Polsce objęły lata 1992-2022.
 - (a) Na ich podstawie stwierdzono, że w społeczeństwie polskim następuje powolny spadek poziomu wiary religijnej i szybszy spadek poziomu praktykowania. Proces ten przebiega nierównomiernie: w mniejszym stopniu dotyczy wiary, w większym – praktyk religijnych. Spadek poziomu wiary religijnej, a zwłaszcza poziomu praktykowania dokonuje się nieco szybciej wśród osób wykształconych, szybciej w wielkich miastach, a najszybciej – wśród najmłodszych.

(b) Właśnie dlatego najwięcej uwagi poświęcono najmłodszemu pokoleniu. Stwierdzono co następuje:

- Po pierwsze, uwarunkowania religijności mają charakter wieloczynnikowy. Oddziałują zarówno czynniki w skali makro (miejsce zamieszkania), mezo (szkoła) i mikro (rodzina, przyjaciele), społeczno-demograficzne charakterystyki samych badanych (np. wiek), jak i cechy ich społecznego otoczenia.
- Po drugie, następuje proces dziedziczenia religijności w rodzinie. Ale nie jest to prosta kontynuacja i zależy od otoczenia społecznego. Środowiska o niskim poziomie wykształcenia i wiejskie nie sprzyjają transmisji niereligijności, środowiska wysoko wykształcone sprzyjają efektywności transmisji postaw matki, zaś środowiska wielkomiejskie sprzyjają transmisji niereligijności.
- Po trzecie, lekcje religii w szkole raczej pogłębiają różnice w religijności uczniów: ci z jakimś – wyniesionym z domu – „kapitałem religijnym” chodzą na nie i lepiej je oceniają; ci, którzy z domu rodzinnego wynieśli niewiele lub zgoła nic na nie nie chodzą.
- Po czwarte, w naszych sieciach przyjaciół i znajomych dominują osoby nam podobne. Oznacza to, że młodzi, wykształceni, mieszkańcy wielkich miast mają znikome szanse spotkania ludzi „żywej wiary”, a starsi, słabiej wykształceni, mieszkańcy wsi poznają niewierzących na szklanym ekranie, często w ich wulgarnym wydaniu.
- Po piąte, praktykowanie porzuca coraz więcej, coraz młodszych ludzi. Młodzi i najmłodszy odchodzą z Kościoła, przeciętnie, jako 16-latkowie. Tłumacząc swoje niepraktykowanie badani rzadziej wskazują na siebie (brak wiary, brak potrzeby praktykowania), a częściej na Kościół i księży, którym wytykają wszystkie ich grzechy albo ogólnikowo, albo konkretnie: upolitycznienie, afery pedofilskie i ich tuszowanie, nadmierne zabieganie o pieniądze.

Analizy te będą kontynuowane.

3. W 2022 roku udało się doprowadzić do realizacji siódmego pomiaru z serii „Zbiorowe identyfikacje Polaków 1998-2022”. Pomiary na ogólnopolskich reprezentatywnych próbach dorosłych mieszkańców kraju odbywały się w rytmie czteroletnim, czyli wykonano pomiary tym samym narzędziem, tj. z zastosowaniem procedury I-sort, w latach 1998, 2002, 2006, 2010, 2014, 2018 i 2022. W styczniu 2023 miał miejsce uzupełniający pomiar, który zapewnił zadowalającą liczebność badanej próby

respondentów. W 2022 roku badanie sfinansował Instytut Pokolenie mający siedzibę w Warszawie, zaś wykonawcą terenowej części badania było Centrum Badania Opinii Społecznej. Interpretacja wyników i opracowanie raportu z badania jest zadaniem Instytutu Badań nad Podstawami Demokracji – inicjatora i pomysłodawcy pomiarów. Zakończenie prac nad pierwszym raportem wyznaczono na maj 2023 r.

Realizacja rozciągniętych na ćwierćwiecze pomiarów zbiorowych identyfikacji Polaków jest sztandarowym przedsięwzięciem Instytutu Badań nad Podstawami Demokracji. To doniosłe badanie wzdlużne (wzdłuż czasu) pozwala weryfikować twierdzenia na temat przebiegu i sukcesu ustrojowej transformacji polskiej wspólnoty politycznej, oraz formułować nowe wnioski dotyczące zmian systemu wartości polskiego społeczeństwa. Realizuje cele, które postawili sobie badacze IBnPD.